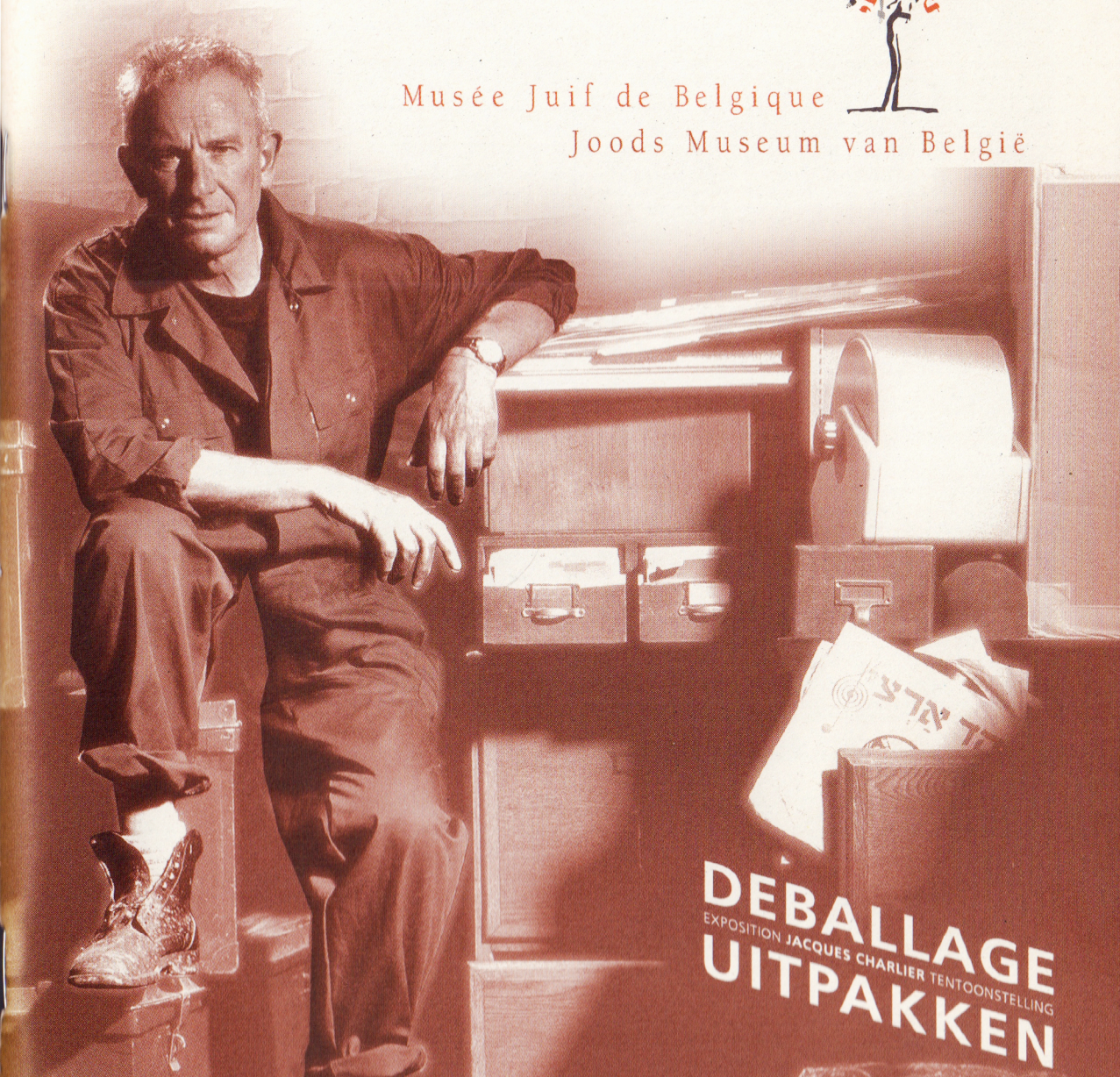
Bulletin spécial avril - juin 2004 / *Bijzondere bulletin april - juni 2004* / prix - prijs 2 €

Vol. 15 N°2

Musée Juif de Belgique
Joods Museum van België

DEBALLAGE
EXPOSITION JACQUES CHARLIER
UITPAKKEN
TENTOONSTELLING

SOMMAIRE

ÉDITORIAL - 03 -
EXPOSITION "DÉBALLAGE" - 04 -
PETIT GUIDE DE L'EXPOSITION - 09 -
LE MJB: PASSÉ ET AVENIR - 28 -
INFORMATIONS PRATIQUES - 58 -

INHOUD

EDITORIAAL
"UITPAKKEN" TENTOONSTELLING
KLEINE TENTOONSTELLINGS GUIDS
HET JMB: VERLEDEN EN TOEKOMST
PRAKTISCHE INLICHTINGEN

HISTOIRE D'UN ORATOIRE

GESCHIEDENIS VAN EEN GEBEDSRUIMTE

LES HÉRITIERS DE NOUHIM KILIMNIK, LE DOCTEUR KILIMNIK, SON FILS, ET SES ENFANTS JOËLLE ET DANIEL, ONT FAIT DON DE L'ENSEMBLE DU MOBILIER ET DES OBJETS PROVENANT DE L'ORATOIRE, FONDÉ À MOLENBEEK, EN 1948.

Remonter l'oratoire dans son pristin état, au sein de la grande salle de fêtes du 21, rue des Minimes, tel est le projet premier de l'exposition. L'idée étant de provoquer une re(découverte) de ce lieu de rencontre et de culte, un peu comme si l'on entrouvait la porte de l'oratoire, et que l'entre-baillement de la porte permettait d'y jeter un coup d'œil pratiquement panoramique sur les deux pièces dans lesquelles se tenait le dit oratoire.

Quelques "brêches occulaires" judicieusement réparties dans le périmètre de circonscription de l'oratoire permettent donc cette vision particulière, cette approche intimiste d'un lieu de rencontre et de prière.

À la lisière du périmètre que constitue l'oratoire, sera disposée, avec l'aide d'un scénographe, la "contextualisation" chronologique de l'oratoire, soit son accompagnement historique, sociologique, et artistique enrichi d'un support audio-visuel réalisé par Joëlle et Daniel Kilimnik.

DE ERFGENAMEN VAN NOUHIM KILIMNIK, ZIJN ZOON DR KILIMNIK EN DIENS KINDEREN JOËLLE EN DANIEL, HEBBEN HET MEUBILAIR EN DE OBJECTEN GESCHONKEN, AFKOMSTIG VAN HET GEBEDSHUIS DAT IN 1948 WERD INGERICHT IN MOLENBEEK.

De gebedsruimte weer monteren in zijn nagenoeg oude staat, in de grote feestzaal aan de Minimenstraat nr 21 vormt het hoofdproject van de expositie. Hiermee wordt het publiek aangezet tot een (her)ontdekking van deze ontmoetings en tevens cultusplaats, een beetje alsof je de deur ervan halfopen zet en je door de kier van de deur een bijna panoramische blik kan werpen op beide vertrekken van deze gebedsruimte.

Een paar handig uitgekozen "gluurgaatjes" verdeeld over de hele omtrek van de gebedsruimte zorgen voor een ongewoon visueel effect als je naarbinnen kijkt; het maakt een intimistische benadering mogelijk van een ontmoetings- en gebedsplaats.

Op enige afstand van de buitenwand van de gebedsruimte zal met medewerking van een decorontwerper de chronologische "contextualisering" van deze ruimte worden opgeroepen, d.w.z. dat er historische, sociologische en artistieke toelichting wordt gegeven, aangevuld met een audiovisuele presentatie verzorgd door Joëlle en Daniel Kilimnik.

ANTI-JUDAÏSME CHRÉTIEN

Le Musée Juif de Belgique collectionne depuis près de vingt ans des ouvrages et des œuvres d'art en rapport avec la légende des hosties miraculeuses, parangon de l'antijudaïsme chrétien dans nos régions en ce XIVe siècle qui fut en Europe l'un des plus fertiles en crises et catastrophes de tout genre. Prétextant la profanation d'hosties – prétendument poignardées - le Vendredi Saint de l'an 1370 par les juifs de la communauté de Bruxelles, ces derniers furent arrêtés, enfermés à la *Steenpoort*, exposés à la Grand-Place, torturés avec des "pincettes ardentes" et finalement brûlés vifs au lieu-dit *Wollendries Thoren* la veille de l'Ascension 1370.

Des récits comme celui-ci sont malheureusement parvenus sans encombre jusqu'au XVIIIe siècle, jouissant même d'une telle réputation que des auteurs aussi cultivés que Voltaire n'hésitèrent pas à les brandir, tel un repoussoir à l'intégration des juifs dans la société.

ANTI-JOODSE GEVOELENS IN HET CHRISTENDOM

Het Joods Museum van België verzamelt reeds zowat twintig jaar publicaties en afbeeldingen over de legende van de wonderbaarlijke hosties, het voorbeeld van anti-joodse gevoelens bij christenen in onze contreien in de 14de eeuw, een tijdvak waarin Europa werd geconfronteerd met tal van crises en catastrofen. Onder voorwendsel van hostieschennis, gepleegd door joden in Brussel op Goede Vrijdag in 1370, werden laatstgenoemden aangehouden, opgesloten in de Steenpoort, te kijk gesteld op de Grote Markt, gemarteld met "gloeiende tangen" en ten slotte op de dag vóór Hemelvaart in 1370 levend verbrand op een plek genaamd Wollendries Thoren. Verhalen zoals deze zijn tot in de 18de eeuw blijven voortleven.

Ze hadden zelfs zo'n reputatie dat een gecultiveerd schrijver als Voltaire niet aarzelde ze telkens weer naar boven te halen om de integratie van de joden in onze maatschappij te beletten.

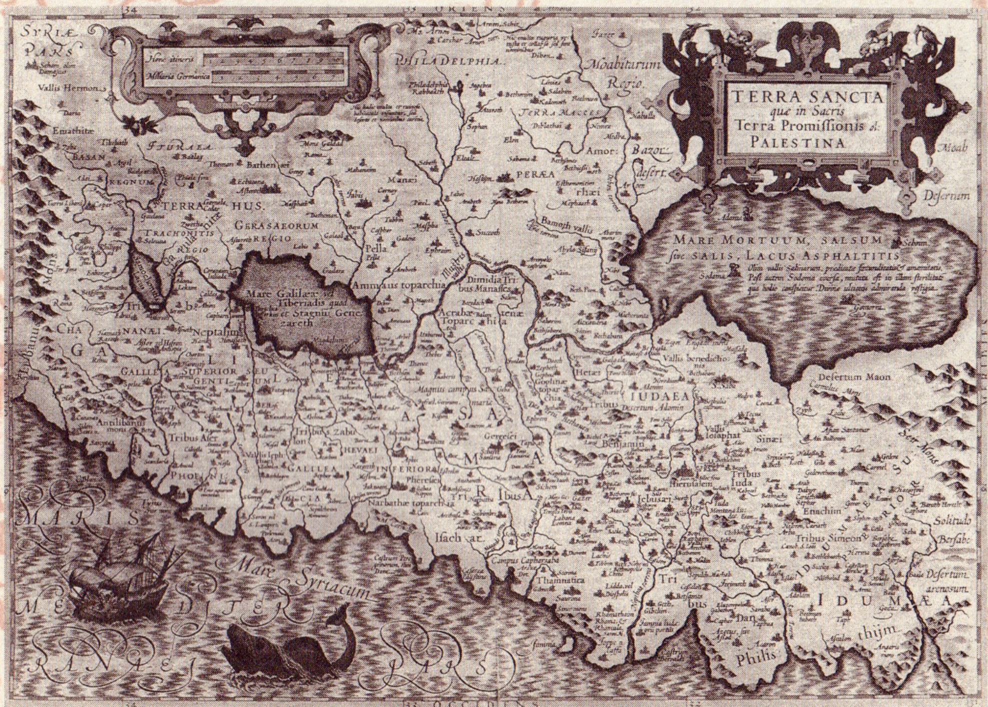
DEBALLAGE
EXPOSITION **JACQUES CHARLIER** TENTOONSTELLING
UITPAKKEN

LA TERRE SAINTE

"COMMENT CE MINUSCULE TERRITOIRE EST-IL DEVENU CES DERNIÈRES DÉCENNIES L'UN DES GRANDS ENJEUX MONDIAUX?"

HET HEILIGE LAND

"HOE KOMT HET DAT DIT KLEINE STUKJE GROND DE VOORBIJE DECENNIA EEN VAN DE GROOTSTE MONDIALE UITDAGINGEN IS GEWORDEN?"

"Comment ce minuscule territoire est-il devenu ces dernières décennies l'un des grands enjeux mondiaux? C'est que le devenir de la Terre Sainte s'inscrit tout aussi bien dans la longue durée de la sacralité liée aux grandes religions monothéistes que dans les grands drames contemporains comme le sort du peuple juif et les tourmentes ressenties de la colonisation et de la décolonisation" (Henry Laurens, orientaliste). Les cartographes anversois du XVIe siècle, tels Benedictus Arias Montanus, Tilleman Stella, Christian Schrot, Abraham Ortelius, Gerard de Jode, Gérard Mercator, ou l'imprimeur Christophe Plantin, tiennent une place importante dans le développement de la représentation de ce "territoire minuscule", Terre Sainte fantasmée autant que territoire réel aux frontières constamment fluctuantes.

"Hoe komt het dat dit kleine stukje grond de voorbije decennia een van de grootste mondiale uitdagingen is geworden? De toekomst van het Heilige Land kadert niet uitsluitend in de eeuwenoude sacrale connotatie verbonden aan de grote monotheïstische godsdiensten, maar ook in de grote drama's van onze tijd, zoals het lot van het joodse volk en de troebelen rond kolonisatie en dekolonisatie "(Henry Laurens, oriëntalist). De Antwerpse cartografen uit de 16de eeuw zoals Benedictus Arias Montanus, Tilleman Stella, Christian Schrot, Abraham Ortelius, Gerard de Jode, Gerard Mercator of de drukker Christoffel Plantijn, speelden een belangrijke rol bij het weergeven van dit "minuscuul stukje grond", dat evenzeer het gedroomde Heilige Land was als een bestaand grondgebied met voortdurend verschuivende grenzen.

Jonathan-Raphaël Bischoffsheim, Georges Levi-Montefiore, Paul May et Sam Wiener, Giacomo Errera,

PERSOONLIJKHEDEN

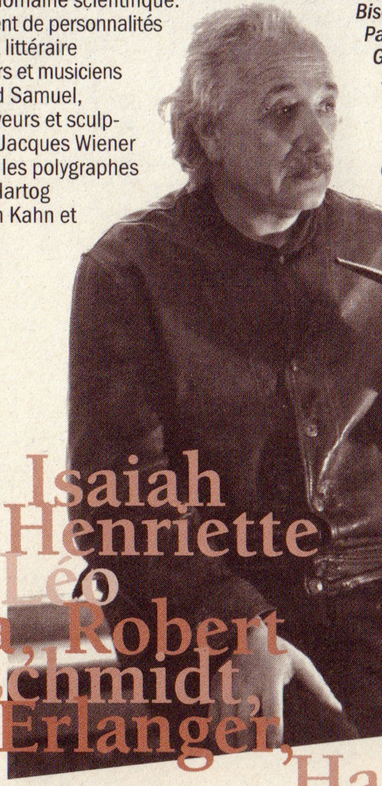
Adolphe Oppenheim, Samuel Léon Lambert, Franz Philippson, Raphaël de Bauer, de

PERSONNALITÉS

Le rôle notable de plusieurs familles juives dans le développement de la Belgique n'est plus à démontrer. Pour s'en tenir au XIXe siècle, on se souvient notamment de Jonathan-Raphaël Bischoffsheim, Georges Lévi-Montefiore, Paul May et Sam Wiener dans le champ politique; Giacomo Errera, Adolphe Oppenheim, Samuel et Léon Lambert, Franz Philippson et Raphaël de Bauer dans le domaine financier; Judah Isaiah Alex, Henriette Cerf, Léo Errera, Robert Goldschmidt, dans le domaine scientifique. On se souvient également de personnalités du monde artistique et littéraire comme les compositeurs et musiciens Jules Erlanger, Edouard Samuel, Sidney Vantyn, les graveurs et sculpteurs Charles Samuel, Jacques Wiener et Philippe Wolfers, ou les polygraphes et hommes de lettres Hartog Somerhausen, Lehman Kahn et Max Sulzberger.

Het is bekend dat verscheidene joodse families een aanzienlijke rol hebben gespeeld bij de ontwikkeling van België. Om bij de 19de eeuw te blijven, vermelden we met name Jonathan-Raphaël Bischoffsheim, Georges Levi-Montefiore, Paul May en Sam Wiener in de politiek, Giacomo Errera, Adolphe Oppenheim, Samuel en Leon Lambert, Franz Philippson en Raphaël de Bauer op financieel gebied, Judah Isaiah Alex, Henriette Cerf, Leo Errera en Robert Goldschmidt op wetenschappelijk vlak. Daarnaast noemen we markante figuren uit het artistieke en literaire milieu zoals de componisten en musici Jules Erlanger, Edouard Samuel, Sidney Vantyn, de grafisch kunstenaars en beeldhouwers Charles Samuel, Jacques Wiener en Philippe Wolfers, of nog de productieve schrijvers en literatoren Hartog Somerhausen, Lehman Kahn en Max Sulzberger.

Judah Isaiah Alex, Henriette Cerf, Léo Errera, Robert Goldschmidt, Jules Erlanger, Edouard Samuel, Sidney Vantyn, Charles Samuel, Jacques Wiener, Philippe Wolfers Hartog Somerhausen, Lehman Kahn, Max Sulzberger.

LE TEMPS DU SACRÉ*

LE TEMPS JUIF EST RYTHMÉ PAR DE MULTIPLES CONVOCATIONS À SORTIR DU TEMPS DU PROFANE POUR ENTRER DANS CELUI DU SACRÉ, OÙ L'HOMME RETROUVE NOTAMMENT LA LIBERTÉ DE BOULEVERSER SON EXISTENCE.

Ainsi le *shabbath* s'achève-t-il par un rite de séparation de ces deux temps. À *Roch Hachana*, le Nouvel An, l'être humain est exhorté à repartir sur des chemins nouveaux et originaux. Dix jours plus tard, à *Yom Kippour*, jour de jugement et de pardon, les sonneries du *shofar* (corne de bélier) ébranlent l'être et lui rappellent qu'il n'est pas prisonnier de son passé. À *Soukkot*, "les cabanes", évocation des quarante années passées dans le désert après la Sortie d'Egypte, on habite sept jours durant dans une cabane pour faire l'expérience du temps en train de se construire – invitation à aller au delà de soi-même.
À *'Hanoukka*, symbole de résistance et de renaissance, l'allumage progressif de huit bougies atteste que "la perfection de l'homme réside dans sa perfectibilité".
Les déguisements carnavalesques de *Pourim* symbolisent le brouillage des identités, qui permet à chacun de se réinventer. À *Pessa'h*, "pâque", qui commémore la sortie d'Egypte et la fin de l'esclavage, on raconte la liberté pour avoir la liberté de raconter, de se raconter et de s'inventer autrement. Sept semaines plus tard, *Shavouot*, "les Semaines", célèbre la Révélation: aux Hébreux assemblés au pied du Mont Sinaï, Moïse révèle les Dix Paroles, "dix commandements", principes de base du judaïsme, pacte collectif permettant le passage de l'état de foule à celui de peuple et de société. En toutes ces occasions, de nombreux objets contribuent au culte et à la célébration des rites.

* D'aprés / *volgens* > M.-A. Ouaknin, *Les symboles du judaïsme*, Éd. Assouline, Paris, 1999.

SACRALE HOOGTEPUNTEN*

HET JOODSE LEVEN KENT TAL VAN HOOGTIJDAGEN OM AFSTAND TE NEMEN VAN DE MATERIËLE BESLOMMERINGEN EN ZICH TE WIJDEN AAN HET SACRALE, WAARIN DE MENS MET NAME DE VRIJHEID HERVINDT OM ZICH TE BEZINNEN OP ZIJN BESTAAN.

DEBALLAGE
EXPOSITION JACQUES CHARLIER TENTOONSTELLING
UITPAKKEN

Zo wordt de Sjabbat gekenmerkt door een begin- en scheidingsritueel. Op Rosj Hasjanah *- joods Nieuwjaar - wordt de mens aangespoord een nieuwe, nog niet gebaande weg in te slaan. Tien dagen later op* Jom Kippoer, *dag des oordeels en van verzoening, herinnert het galmen van de Sjofar (ramshoorn) de mens eraan dat hij geen gevangene van zijn verleden is. Op* Soekkot *"Loofhutten", ter herdenking van de veertig jaar in de woestijn na de uittocht uit Egypte, neemt men zeven dagen achtereen zijn intrek in een loofhut om het vergankelijke van de tijd te ervaren – een uitnodiging om zichzelf te overstijgen. Bij* Chanoekah, *symbool van verzet en politiek herstel, wordt er acht dagen lang telkens een kaars méér ontstoken, de eerste dag één, de tweede dag twee, enzovoort.*
Dit getuigt ervan dat "de volmaaktheid van de mens zetelt in zijn streven naar volmaaktheid".
De carnavaleske verkleedpartijen bij Poerim *symboliseren een verhulling van de ware identiteit; mensen kunnen even in een andere huid kruipen. Pesach (joods Pasen) herinnert aan de uittocht uit Egypte en het einde der slavernij. Men verhaalt elkaar over de vrijheid vanuit een hervonden vrijheid. Zeven weken later wordt met* Sjavoeot *"Wekenfeest" de Openbaring gevierd: aan de onderaan de Berg Sinaï verzamelde Hebreeërs openbaarde Mozes de Tien Geboden, de tien basisprincipes van het jodendom, een collectief verbond waarbij zij voortaan een volk en samenleving gingen vormen in plaats van een losse menigte mensen. Bij al deze feesten spelen tal van objecten een rol bij de eredienst en de viering van de rituelen.*

ACTIVITÉS PROFESSIONNELLES

Les premières familles à se réinstaller en Belgique à la fin du XVIIIe siècle étaient originaires de Hollande, d'Allemagne, d'Angleterre et de France. Les divers travaux de chercheurs contemporains ont montré que les juifs ne se cantonnaient pas à cette époque aux métiers d'argent. Ainsi a-t-on répertorié des métiers aussi divers que marchand de chevaux, ouvrier-maçon, brocanteur, revendeur d'articles d'optique, de bijouterie et de joaillerie, boucher, boulanger, artisan en lutherie et en gravure, raccommodeur de faïence, sans oublier les arts de la médecine et la dentisterie. Pour des activités plus intellectuelles, on mentionnera les métiers d'instituteur, de précepteur, de professeur et d'écrivain. Quant aux femmes, bon nombre d'entre elles étaient brodeuses, tricoteuses, passementières, garde-couches, servantes, dames de compagnie, mais aussi chanteuses ou institutrices

Après les hécatombes de 1914-18, une importante immigration, principalement italienne et polonaise, contribue à renouveler les forces vives de la Belgique. Dans ce contexte, quelques dizaines de milliers de juifs d'Europe orientale trouvent provisoirement de l'embauche dans l'industrie charbonnière, la sidérurgie ou la construction mécanique – dans l'espoir d'échapper le plus rapidement possible à la condition ouvrière et de se diriger vers des métiers plus proches des activités traditionnellement juives dans leurs pays d'origine: artisanats du cuir et du textile, commerce de détail, marchand ambulant. D'autres sont attirés par la réputation et la diversité de notre enseignement supérieur professionnel et universitaire. La prospérité des années 1950-60 favorise la création d'ateliers semi-industriels et d'entreprises commerciales dans les secteurs de la ganterie, la maroquinerie, la chaussure, le vêtement et le diamant. La génération du "baby boom" accèdera, à partir des années 1970, aux professions libérales, intellectuelles et culturelles: médecine, droit, recherche, enseignement, architecture, gestion d'entreprises, communication, cinéma et télévision.

BEROEPSACTIVITEITEN

De eerste joodse families die zich aan het einde van de 18de eeuw in België vestigden, waren afkomstig uit Nederland, Duitsland, Engeland en Frankrijk. Ze beoefenden de meest uiteenlopende beroepen, zoals paardenhandelaar, metselaar, handelaar in tweedehands goederen of verkoper van brillen en optische instrumenten. Anderen waren juwelier, beenhouwer, bakker, graveur, herstelden serviesgoed of bouwden strijk- en tokkelinstrumenten. In de meer intellectuele sector zien we onderwijzers, huisleraren, leraren en schrijvers. Ook in de geneeskunde en tandheelkunde waren zij actief. Tal van vrouwen oefenden eveneens een beroep uit; er waren niet alleen borduursters, breisters, vervaardigsters van passementen, kraamverzorgsters, dienstboden of gezelschapsdames, maar ook zangeressen en onderwijzeressen. Zoals blijkt uit werk van verschillende hedendaagse onderzoekers, waren de joden destijds niet uitsluitend werkzaam in de geldsector.

Na de gruwelijke slachting van 1914-18 vormde een grote stroom immigranten uit voornamelijk Italië en Polen een belangrijke bron van nieuwe arbeidskrachten in België. In deze context kwamen ook enkele tienduizenden Oosteuropese joden naar ons land, waar ze voorlopig werk vonden in de steenkoolmijnen, de staalindustrie en de machinebouw - in de hoop zo snel mogelijk weer arbeider-af te zijn en werk te vinden in beroepstakken die dichter bij de traditionele joodse activiteiten in hun land van herkomst stonden. Dat waren bijvoorbeeld de ambachtelijke leer- en textielsector, de kleinhandel en de ambulante handel.
Een andere groep voelde zich tot België aangetrokken door de reputatie en diversiteit van het hoger beroeps- en universitair onderwijs. De welvaart van de jaren 1950-60 was gunstig voor het starten van semi-industriële bedrijven en handelsondernemingen in de sectoren handschoenen, lederwaren, schoeisel, kleding en diamant. Vanaf de jaren 1970 zien we de "baby-boom"-generatie opkomen in de vrije beroepen, evenals in de intellectuele en culturele sector: geneeskunde, rechten, onderzoek, onderwijs, architectuur, bedrijfsleiding, communicatie, film en televisie.